

Dygliuotojo šaltalankio grybinių ligų sukėlėjai

Dr. BANGA GRIGALIŪNAITĖ, dr. ANTANAS MATELIS, dr. DAIVA BUROKIENĖ
Gamtos tyrimų centro Botanikos instituto Augalų patologijos laboratorija

Dygliuotasis šaltalankis (*Hippophae rhamnoides*) žilakrūminių (*Elaeagnaceae*) šeimos iki 5(10) m dvinamis krūmas, medkrūmis arba medis, išgyvenantis 50 ir daugiau metų. Lapai lygiakraščiai, bekočiai, lancetiški, žiedai smulkūs, kuokeliniai, trumpose varpose, kaulavaisiai rutuliški arba kiaušiniški, žirnio dydžio, oranžiniai, kvapnūs. Šaltalankio gentyje žinomos 6 rūšys augalų, keletas porūšių dažniausiai augančių Azijoje. Paplitęs labiausiai vidutinių platumų Eurazijos dalyje. Manoma, kad į Baltijos šalį dygliuotasis šaltalankis pateko prieš 7 tūkst. metų.

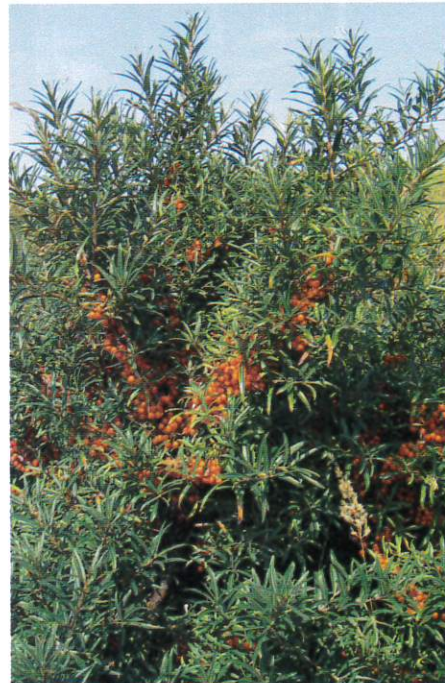
Šaltalankiai auga pakelėse, upių, ežerų pakrantėse, pamiškėse, mėgta neužtamsintas vietas. Šaltalankių šaknys paviršinės nusidriekiančios iki 12 metrų. Jų šaknys sutvirtina eroduojančius šlaitus, neleidžia nuslinkti gruntui net ypač stačiuose karjero šlaituose. Šaknų išsišakojimuose susidaro kiaušinio dydžio azotą fiksuojantys gumbai, kurių dėka augalai gali augti net skurdžiuose smėlio ar žvyro karjeruose. Šaltalankiai plinta šaknų atžalomis ir sėklomis, atsparūs šalčiams.

Dėl ypatingai naudingų medžiagų šaltalankių vaisiuose lapuose ir net žievėje pasaulyje yra įveista daug plantacijų susijusių ir su šių augalų selekcija, veislių atranka bei naujų auginimo technologijų kūrimu. Jau auginamos kelios dešimtys šaltalankių veislių, kurių vaisių aukšta biocheminė sudėtis neprilygsta jokių kitų augalų vaisių kokybei. Bet jau nuo seniausių laikų šių augalų uogos,

turinčios daug vitaminų, ypač vitamino C bei sultys buvo naudojamos avitaminozių gydymui. Šaltalankių sėklose gausu riebiojo aliejaus, kuriame daug karotino, vitamino E, taip pat vitamino F, kuris reguliuoja odos medžiagų apykaitą. Aliejumi gydomos įvairios odos ligos, taip pat jis skatina net žaizdų paviršiaus valymą bei epitelizaciją. Uogų ir lapų nuoviru įtrinami plaukai, pradėjus plikėti. Jauni šaltalankių ūgliai turi daug rauginių medžiagų, todėl jais galima rauginti odas, o iš tvirtos brandžių augalų medienos gaminti smulkius dirbinius.

Manoma, kad šaltalankiai yra atsparūs grybinių augalų sukėlėjams. Kaip ir kiekvieną augalą, augantį natūralioje ar sukultūroje aplinkoje gali pulti kenkėjai ir ligų sukėlėjai, taip ir šaltalankį. Pastaruoju metu šaltalankinių mūsų invazija padaro didelių nuostolių derliui. Tai vienas iš pavojingiausių šaltalankių kenkėjų. Vieni iš agresyvesnių grybinių ligų yra verticiliozės bei fuzariozės sukėlėjai, sukeliantys augalų džiūvimą. Vėliau nusilpusius augalus puola **kempininių** (*Polyporaceae*) bei **lapielaižinių** (*Meruliaceae*) šeimos grybai, sukeliantys medienos puvinius. Ant išdžiūvusių šakų plinta paprastasis raudonspuogis.

Šaltalankinė kempinė (*Fomitiporia hippophaicola*) aptinkama ant brandesnių džiūstančių šaltalankių stiebų, šakų ir net šaknų kaklelyje. Tai daugiametis grybas tvirtai priaugęs prie medžio, juosvai rudas ar

Dygliuotasis šaltalankis

Šaltalankis žydi balandį

Suskilusios šakos

Paprastasis raudonspuogis

Nuo vytulio džiūstantys šaltalankiai

Šiurkščioji kempė

Šiurkščiosios kempės apatinė pusė

Šiurkščioji kempė ant stiebo

šiek tiek kaštoninės spalvos, gumbo, kano-
pos ar netaisyklingos formos. Sukelia baltąjį
ar gelsvąjį medienos puvinį.

Šiurkščioji kempė (*Trametes hir-
suta*) dažniau auga ant negyvos medienos.
Vaisiakūniai pavieniai, vienmečiai priaugę
prie žievės, jų paviršius apaugęs žvilgančiais
tankokais plaukeliais, rievėtas, gelsvai žals-
vas. Sukelia baltąjį medienos puvinį.

Raukšliagyris (*Phlebia*) aptinka-
mas ant džiūstančių ir jau nudžiūvusių šal-
talankių. Iš pradžių vaisiakūniai padriki,
balkšvi, priaugę prie žievės, vėliau susiliejan-
tys, auga vėlai rudenį, kartais pavasarį. Suke-
lia medienos puvinį.

Uogas, pažeistas šaltalankinės musės,
puola **pelėsiniai** (*Penicillium*) g. grybai, su-
keliantys uogų puvinį.

Verticiliozė (*Verticilium*) ir **fuzariozė**
(*Fusarium*) genties grybų plintančių per dirvą
žolinių ir sumedėjusių augalų grybinė liga. Į
augalą grybai patenka per šaknis, jų gausios
sporos užkemša vandens indus, todėl augalų
šakos džiūsta, lapai sukasi, vysta, stiebas ir
šakos skilinėja. Infekcija kaupiasi dirvoje. Pri-
klausomai nuo meteorologinių sąlygų, sau-
somis ir šiltomis vasaromis grybai plinta lėčiau
ir dar nenuodžiūvę šaltalankiai išsilaiko žymiai
ilgiau. Esant šiltam ir drėgnam orui vytulys
augalus prazūdo greičiau. Pirmiausiai džiūsta
apatinės pavienės šakos, vėliau ir visas augalas.

Nudžiūvusius šaltalankius su šaknimis bū-
tina pašalinti iš augavietės ir sudeginti, o toje
vietoje neauginti jokių kaulavaisinių augalų.

Raukšliagyris ant stiebo

Raukšliagyris šaknų kaklelyje

Pelėsiniai grybeliai ant uogų

Nuo vytulio suskilęs stiebas

Kano pos formos šaltalankinė kempinė

Šaltalankinė kempinė ant šakos

Netaisyklingos formos šaltalankinė kempinė